

Makedonya'da Yerel Seçimler ve Siyasal Değişim

SEVBA ABDULA

- Makedonya'daki siyasal değişimin nedenleri ve sonuçları nelerdir?
- Makedonya'daki Arnavutların merkez partisi BDİ'nin oy kaybetmesi ve Arnavut merkez partilerinin başarısız olmalarının sebepleri nelerdir?
- Makedonya'daki siyasal değişim iç ve dış politikayı nasıl etkileyebilir?

GİRİŞ

Makedonya demokrasisi iki partili çoğunluk sistemini üretmektedir. İç Makedon Devrimci Örgütü-Makedonya Ulusal Demokratik Birliği (VMRO-DPMNE) 2006-2016 yılları arasında hakim parti görüntüsü verse de bu dönemin ikinci beş yılında Makedonya Sosyal Demokratlar Birliği (SDSM) tarafından ciddi bir muhalefete sınırlandırılmıştır. Arnavut seçmen üzerinde hakim parti görüntüsünü veren aktör ise Demokratik Bütünleşme Birliği (BDİ) olmuştur.¹ Devletin yeniden tanımlandığı ve demokratik kültürün inşa edildiği 2001 yılından beri (2006-2008 hariç) BDİ her dönem iktidar ortağı olmayı başarmıştır. 2011'de başlayan fakat 2015 yılındaki gelişmelerle daha da şiddetlenen siyasi kriz, 2016'daki genel ve 2017'deki yerel seçimlerle birlikte Makedon ve Arnavut seçimde hakim parti konumundaki VMRO-DPMNE ve BDİ'nin konumlarını kaybettiklerini göstermiştir. Uzun yıllar iktidarda kalan partilerin karşılaştığı temel tuzaklardan olan devletleşme, otoriterleşme, yozlaşma ve kibir gibi sebepler

1. Ohri Çerçeve Anlaşması'na (2001) dahil edilen Badinter ilkesine göre ülkede azınlıklarla ilgili alınan kararlarda söz konusu azınlığın en büyük siyasi temsilcisinin siyasal katılımı gereklidir. Bu sebeple Arnavut partileri içinde en fazla oy alan parti iktidar ortağı olmaktadır.

yüzünden muhalefet Meclis dışına kaymıştır. Bu duruma ABD ve AB'den muhalefete gelen güçlü destek eklenince Makedonya seçmeni VMRO-DPMNE'den ve (halen iktidarda olsa bile) BDİ'den uzaklaşmıştır.

MAKEDON SİYASETİNİN İKİ DİNAMIĞI

Makedonya'da siyasetin ana dinamikleri Makedonların birçok partinin ittifakı ile iki blok olarak ortaya çıktıkları VMRO-DPMNE ve SDSM partileri üzerinden şekillenmektedir. Sert milliyetçilik ideolojisi ile tanınan VMRO-DPMNE iktidarın ilk yıllarında sağ siyasetin ekonomik kalkınma söylemleri üzerinden ulusal ve uluslararası meşruiyet zeminini genişletmiştir. 2011'den itibaren bu parti kimlik siyasetini ve güvenlik politikalarını ülkenin gündemine taşıması nedeniyle muhalifler tarafından yeni bir rejim inşa etmekle suçlanmış ve ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Sosyal demokratların önderliğindeki muhalefetin AB ve ABD ile ilişkisinin artması VMRO-DPMNE'yi Rusya yanlılığına ve şovenizme varacak bir Slav milliyetçiliğine itmiştir. SDSM ise 2015 yılında iktidarın yolsuzluk yaptığını iddia eden ses kayıtları yayınlarak ülke siyasetini derinden etkilemiştir. Ardından Açık Toplum Vakfı'nın desteklediği ve ana muhalefetin organize ettiği sokak gösterileri ile

SEVBA ABDULA

2008 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden yüksek lisans derecesi aldı. Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora öğrenimine devam etmektedir. Çalışmalarını Balkanlarda modernleşme, din-devlet ilişkileri ve siyasi tarih üzerine yoğunlaştırmaktadır.

muhalefet tarzını sertleştirmiştir. Bu parti 2016 genel seçiminde etnik milliyetçiliği reddederek eşit yurttaşlık, çok kültürlülük, Arnavutçanın resmi dil olacağı gibi cazip vaatlerle Arnavutları SDSM'ye oy vermeye yönlendirmiştir. Seçimden sonra meclis başkanının ilk kez Arnavutlar arasından seçilmesi kimliği aşacak politikaların SDSM tarafından izleneceğini ortaya koymuştur. Fakat muhalif Arnavut partileri SDSM'nin bunu VMRO-DPMNE iktidarından kurtulmak için geçici bir taktiksel hamle olarak tasarladığını iddia etmiştir.

SEÇİMLERİN TARTIŞMASIZ GALİBİ: SDSM

14 ve 29 Ekim 2017 tarihlerinde gerçekleştirilen yerel seçimlerde SDSM büyük bir zafer elde etmiştir. Ülke çapında 81 belediyenin 57'sini kazanarak son parlamento seçimlerinde elde ettiği başarıyı daha da ileri götürmüştür. Makedon seçmenin yoğun olarak bulunduğu Doğu ve Güneydoğu Makedonya ile Üsküp bölgelerinde SDSM en büyük rakibi VMRO-DPMNE'ye büyük bir üstünlük sağlamıştır. 2013 belediye meclisi üye seçimlerine göre ise 90 bin oy daha fazla alarak Makedonya genelinde oylarını yüzde 28,1'den yüzde 38,6'ya çıkartmıştır. 2013'e göre sadece 7 belediyede küçük çapta düşüş yaşadığı görülmektedir.

SDSM'nin bu başarısına karşılık VMRO-DPMNE büyük bir çöküş yaşamıştır. Parti 2013 belediye seçimlerine göre kazandığı 56 belediyenin sadece beşinde yönetimdeki yerini muhafaza edebilmiştir. VMRO-DPMNE 2013 belediye seçimlerinde (belediye meclisi üye oy oranlarına göre) yüzde 38,6 oy alırken 2017 belediye seçimlerinde oyların yüzde 31'ini elde etmiştir. VMRO-DPMNE bir önceki belediye seçimlerine göre yaklaşık 80 bin oy, 2016 parlamento seçimlerine göre ise yaklaşık 110 bin oy kaybetmiştir. 2013 belediye seçimlerine kıyasla en büyük kaybın VMRO-DPMNE'nin kale bölgeleri olarak nitelendirilen Doğu ve Güneydoğu Makedonya'daki belediyelerden gelmesi de dikkat çekicidir.

BDİ: KURUCU PARTİDEN ÇEKİRDEK PARTİYE

2002 parlamento seçimlerinden bu yana Makedonya siyasal hayatının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiş olan BDİ on beş yıldır Arnavutların merkez partisi

durumundadır. Parti sol eğilimli bir siyasal programa sahip olsa da milliyetçi, seküler, muhafazakar, eğitilmiş, şehirli, kırsalda yaşayan Arnavut seçmenden oy alan bir kitle partisine dönüşmüştür. Bu dönüşümü sağlayan en büyük unsurlar partinin militarist geçmişi, devletin yeniden tanımlandığı 2002 sonrası dönemde bir kurucu parti pozisyonuna bürünmesi ve bürokrasiye yerleştiği on binlerce Arnavutun partiye derin bağlılık hissetmeleridir. Kuzey ve Batı Makedonya'da yoğunlaşan Arnavut seçmen de 2002-2016 yılları arasında BDİ'yi birinci siyasal tercih haline getirmiştir. 2015 yılında SDSM tarafından hükümetle ilgili ses kayıtlarının medya ile paylaşılması sonucunda BDİ'ye güvenin azalması, yerel yönetimler üzerinden yolsuzlukların yüksek sesle dile getirilmesi, parti içi çekişmelerin görünür hale gelmesi ve dini hassasiyetlere karşı kayıtsız tavır BDİ'nin kitle partisi olma durumunun tehlikeye düştüğü konusundaki kanaatlerin artmasına sebep olmuştur. 2016 parlamento ve 2017 belediye seçimleri bu kanaatin Arnavut seçmenin tercihlerine yansımaya başladığını göstermektedir.

BDİ, 2016 genel seçiminde 2014 yılındaki seçime kıyasla 65 bin oy kaybederek yüzde 7,28 oranında oy alabilmiştir. 2017 yerel seçimlerinde ise bir önceki yerel seçimlere göre oyları 41 bin civarında azalarak yüzde 12,3'ten yüzde 8,8'e gerilemiştir. BDİ Arnavut seçmenler için birinci parti pozisyonunu korurken Arnavut oyları içerisindeki payı yerel seçimlere göre yüzde 18, parlamento seçimlerine göre ise yüzde 24 azalmıştır.

BDİ, belediye meclisi üye oranlarında önemli bir düşüş yaşamış olsa da seçim öncesi SDSM ile ittifak kurması, partinin belediyeleri kaybetmesinin önüne geçmiştir. Kurulduğundan beri ilk kez bu kadar az belediye (10) kazanmış olsa da bazı önemli belediyeleri elinde tutmayı başarmıştır. Çayır, Struga, Kalkandelen, Debre gibi belediyelerde çok az farkla SDSM oylarının yardımıyla Arnavut muhalefetine karşı galip gelmiştir.

Merkez partilerin aslında koalisyonlardan oluştuğu ve bünyelerinde birçok siyasal eğilimi barındırdığı gerçeği BDİ'de de kolaylıkla görülebilir. Etnik milli-

yetçiliğin diğer bütün siyasal eğilimlerin ortak paydası olması Arnavutların BDİ üzerinden koalisyon oluşturmasını sağlamıştır. Güçlü liderlikten dolayı partide hizipleşme görülmesi de ulusal ve dini değerleri kurumsal bir harekete dönüştüren yeni bir parti olan BESA Hareketi'nin (BESA) BDİ'de bazı fay hatlarının oluşmasına yol açtığı iddia edilebilir.

BESA yerellik, özerklik ve özgünlük temalarıyla BDİ seçmenini etkileyerek 2016 ve 2017 seçimlerinde bu partinin oy kaybetmesine neden olmuştur. 2016 seçiminde BESA 57 bin 868 oy ve yüzde 4,86 oy oranıyla beş milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Bu sonuç yeni bir parti olmasına rağmen BESA'yı önemli bir konuma getirmiştir. Genç, yenilik isteyen ve din-dar, seçmeni etkileyerek yeni bir siyasal bilinç oluşturan BESA, BDİ'ye karşı sert tutumuyla muhalefette kalmayı tercih etmiştir.

Geleneksel Arnavut değerlerini güçlü liderlikle birleştiren Arnavutlar için İttifak Partisi (AA) ise BDİ'den hoşnut olmayan fakat BESA'yla da uyum sağlayamayan diğer muhalif kesimi etkilemeyi başarmıştır. AA bugün oldukça küçülmüş durumdaki Arnavut Demokratik Partisi'nin (PDŞ) bir türevi olup Arnavut geleneksel değerlerini koruyan muhafazakar, milliyetçi ve lider odaklı bir parti olarak öne çıkmaktadır. Yoğunlukla Batı ve Güneybatı Makedonya'da güçlü bir siyasal hareket olarak Arnavut seçmenin tercihlerinde yer edinmeye başlamıştır. 2016 seçiminde 35 bin 212 oy ve yüzde 2,95 oy oranıyla iki milletvekili çıkaran parti, SDSM ile hükümette yer almayı kabul ederek hükümetin kilit ortağı olmuştur. Meclis başkanlığı seçimlerinde VMRO-DPMNE taraftarlarının Meclisi basıp partinin genel başkanına saldırıda bulunmaları Arnavut seçimde AA ve liderine yönelik ilgiyi artırmış ve 2017 yerel seçimlerine yansıtılmıştır.

BESA HAREKETİ VE ARNAVUTLARIN İTTİFAKI

Ülkedeki beş yıllık derin siyasal krizin sonucunda VMRO-DPMNE iktidardan düşerken iktidar ortağı BDİ de iki önemli meydan okumayla karşı karşıya kalmış, BESA ve AA partileri merkez parti konumunda olan BDİ seçmenini belirli ölçülerde ikna etmeyi başarmıştır.

Kuzey Makedonya ve Üsküp çevresinde BESA, BDİ ile yarışan ikinci Arnavut partisi konumuna yükselirken Batı ve Güneybatı Makedonya'da AA, BDİ'den oy devşiren en önemli parti haline dönüşmüştür.

Yerel seçimlerin ikinci turunda BESA ve AA seçim ittifakı oluşturarak "Yeni, Eskiye Yenecektir" sloganıyla birbirlerini destekleme kararı almışlardır. 12 belediyedeki bu ittifak, Arnavut siyasetinde değişim vaadinin tam karşılığını alamayarak yalnızca dört belediyede (Gostivar, Vrapçište, Jelino, Bogovinye) karşılık bulmuştur. Arnavut nüfusun yaşadığı önemli belediyeler olan Çayır ve Kalkandelen'de ise toplamda 29 bin oya ulaşan ittifak, seçimi çok az farklarla (Çayır'da 210, Kalkandelen'de 1.100 oy) kaybetmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri BDİ'nin Makedon oylarıyla bu ittifakın baskısını kırmaması olmuştur. BDİ'nin seçim öncesinde doğru bir okumayla SDSM ile yaptığı seçim ittifakı oy kaybının belediye kaybına dönüşmesinin önüne geçmiştir. Fakat bu durumun BDİ için ne kadar sürdürülebilir olduğu gelecek seçimlerde daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. BDİ'nin kendi içinde bir reform gerçekleştirmediği ve siyasal söylem ve eylemlerinde değişikliğe gitmediği sürece yakın bir gelecekte seküler ve etnik-milliyetçi Arnavutların çekirdek partisine dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Diğer bir deyişle yeni dinamikler BDİ'yi bir kitle partisi olmaktan çıkarıp diğer Arnavut partileriyle yarışmakta zorlanan bir parti konumuna getirebilir.

SİYASAL DEĞİŞİMDE KÜRESEL VE BÖLGESEL İZLER

Makedonya'da yıllar boyunca yaşanan siyasi krizler ülkede siyasal paradigmanın değişimi sayesinde bugün itibarıyla aşılmış görünmektedir. Ancak bu değişim yalnızca iç dinamiklerle değil dış aktörlerin yoğun bir biçimde hissedilen baskısı üzerinden gerçekleşmiştir. VMRO-DPMNE iktidarının son beş yılı boyunca iç siyasette yürüttüğü milliyetçi ve dışlayıcı politikalar AB ve ABD baskısını beraberinde getirmiştir. Rusya'nın Balkanlara yeniden nüfuz etme arzusu ile VMRO-DPMNE iktidarının sıkışmışlığı ülkeyi tarihi ortaklığa sahip Sırbistan-Rusya çizgisine yakınlaştı-

mıştır. SDSM önderliğindeki muhalefet ise yurttaşlık, çok kültürlülük, iş birliği üzerinden kendini tanımladığından AB ve ABD ile ilişkilerini yakın tutmuştur. Yoğun olarak iki yıldır ortaya çıkan bu bloklaşma, Makedonya'da kademeli ve kontrollü bir iç, bölgesel, hatta küresel rekabeti beraberinde getirmiştir. Meclis başkanı seçiminde olduğu gibi yer yer şiddete dönüşse de sıcak çatışmalardan uzak kalınarak parlamento ve yerel seçimler üzerinden SDSM, AB ve ABD bloku VMRO-DPMNE'yi iktidardan uzaklaştırmıştır.

Yeni seçilen hükümet dış politikada karşılıklı bağımlılık, bölgesel istikrar ve ekonomik iş birliği üzerinden AB ve ABD vizyonu çerçevesinde bir dış politika izleyeceğinin işaretlerini vermiş oldu. Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavut dünyası ile daha yakın, Sırbistan'la ise dengeleyici bir unsur çerçevesinde dış politika izlemesini SDSM'nin söylemleri ve vaatleri üzerinden beklemek mümkün. SDSM öncelikle AB üyesi olan Bulgaristan ile bir dizi anlaşma yaparak Sırbistan'ı dengelemeyi arzu etti. İstihbarat üzerinden yapılan karşılıklı suçlamalar Sırbistan ile kısa süreli kriz yaşanmasına neden olsa da SDSM Genel Başkanı ve Başbakan Zoran Zaev'in Sırbistan ile iyi ilişkiler kurmak konusunda olumlu beyanatları öne çıktı. Bu olumlu hava ile birlikte ülkenin ve bölgenin Arnavut dünyasına olan bağımlılığı dikkate alınırsa bu konuda Makedonya için dengeleyici unsur olan Sırbistan'ın denklem dışında bırakılmasından bahsetmek gerçekçi olmayacaktır. SDSM'nin bölgesel konularda sorunlar yaşanan bir diğer ülke olan Yunanistan ile yakın iş birliği içerisinde olması muhtemeldir. Ülkenin iç siyasetini, bölgesel konumunu ve Avro-Atlantik kurumlara entegrasyonunu olumsuz etkileyen isim sorununun çözümü noktasında da istekli davranması güçlü bir ihtimaldir. Kosova ve Arnavutluk'la ilişkiler konusunda da SDSM, içeride izlediği Arnavut açılımı politikasıyla selefinden daha olumlu hareket etmek isteyecektir.

Türkiye'nin AB ve ABD ile olumsuz yönde giden ilişkilerinin Balkan ülkeleri ile ilişkilerine yansımaları olacağını kesin. Balkan ülkelerinin FETÖ okullarının kapatılması konusunda direnç göstermeleri ve FETÖ

mensuplarına dair ciddi tedbirlerin alınmaması bu durumun ilk emaresi olarak görülebilir. ABD ile yakın ilişkiye sahip Arnavut dünyasının liderlerinin söylemleri irdelendiğinde Türkiye ile ilişkileri sıcak tutma eğiliminde oldukları fakat Türkiye'nin FETÖ taleplerine karşılık vermedikleri de açıktır. Türkiye Balkanlardaki bu sıkışmışlığı bölgesel güç Sırbistan ile yaklaşma üzerinden bir nebze olsun aşmak konusundaki isteğini Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın son ziyareti ile ortaya koydu. Bu noktada Ankara-Üsküp ilişkilerinin belirli konularda Türkiye açısından olumlu yönde ilerlemesinin önünde, Makedonya'daki iktidar partisi SDSM'nin AB, ABD, etnik ve Batı yanlısı Arnavutlar ile geliştirdiği ilişkiler durmaktadır. Fakat aynı zamanda SDSM'nin bölgesel ve küresel çapta Ankara'nın dengeleyiciliğine ihtiyaç duyması, Türkiye'nin Sırbistan ile yakın ilişkisi, Makedonya'daki Arnavut muhalefet partisinin özellikle (Türkiye'ye yakınlığı ile nitelendirilen) BESA Hareketi'nin ülke ve Makedonya Arnavutlarının siyasetinde artan etkisi ilişkilerin dengeli olarak sürdürülmesini öne çıkarmaktadır. Makedonya, Türkiye ilişkilerinde ekonomik katkı ararken Türkiye'nin güvenlik konularında birtakım beklentileri olacağı açıktır. Türkiye'nin küresel politikalarının Balkanlardaki konumunu ve özelde Makedonya ile olan ilişkilerinin içeriğini belirleyeceğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

2016 parlamento ve 2017 belediye seçimleri SDSM'nin ülkedeki siyasi aritmetiği değiştiren ve bir anlamda paradigmatik bir dönüşümü vaat eden politikalarının karşılığını aldığını, VMRO-DPMNE'nin ise büyük kayıplar yaşadığını göstermektedir. SDSM'nin Arnavut seçmenini etkilemedeki "siyasal aklı" ve yerel seçimlerdeki "seçim mühendisliği", sonunda iktidarı ele geçirmesini sağlamıştır. SDSM yerel seçimlerde elde ettiği büyük meşruiyet zeminiyle Makedonya siyasetinin en temel ve belirleyici unsuru haline gelmiştir. Küçük siyasal birimlerin yani belediyelerin önemli yetkilerle donatıldığı gerçeği göz önünde bulundurulursa SDSM'nin olası bir erken seçimde siyaset aritmetiğinde mutlak bir güce erişmesi mümkündür.

SDSM'nin iktidarı ele geçirmesiyle Makedonya'nın iç ve dış politikada sistemsel bir değişimle karşı karşıya kaldığını söylemek mümkündür. Yeni dönemde iç politikada etnik kimlik ve güvenlik politikalarından uzaklaşılması, dış politikada ise ABD-AB çizgisine yaklaşılması beklenmektedir. Ancak dış politika konularında özellikle de isim meselesinde atılacak her adım, seçmenini tam anlamıyla konsolide edememiş SDSM'nin, Makedon ve Arnavut milliyetçiliğinin baskısı ile karşı karşıya kalmasına ve iktidarı için bir siyasal risk oluşturmaya yol açabilir.

Makedonya'daki seçim sonuçları genellikle Doğu ve Güneydoğu seçmeninin ortaya koyduğu tercihler üzerinden şekillenmektedir. SDSM uzun zamandan sonra ilk kez bu bölgede VMRO-DPMNE'ye üstünlük kurmuş olsa da bölgedeki seçmenin SDSM'ye olan bağlılığı iç ve dış politikadaki birçok tercihi belirlemede önemli rol oynayacaktır. Bu nedenle iktidar ve paradigma değişikliğinin kalıcı olup olmadığını görmek için son seçimlerdeki sonuçlar tek başına yeterli değildir. Ekonomi ve dış politikadaki sınamalar bir yıllık seçim atmosferinden sonra iktidarın gerçek anlamda bir dönüşüme imza atıp atamayacağını gösterecektir.

Ülkede yaşanan değişimin Arnavut siyasetindeki kırımları engellediğini de tespit etmek mümkündür. BDİ eski siyaset pratiğinin bir devamı olarak SDSM tarafından Arnavut muhalefetine karşı yerel seçimlerde desteklenmiştir. Bir başka deyişle VMRO-DPMNE Arnavut seçmenin oyları ile iktidarı kaybederken on yıllık iktidar ortağı olan BDİ ise SDSM'nin Makedon oyları ile iktidarını korumuştur. Fakat BDİ Arnavut siyaset paradigmasında herhangi bir değişim vaat etmemektedir. Halbuki Arnavut seçmenin son tercihlerine bakıldığında onlar arasında da bir değişim arzusunun bulunduğu tespitine ulaşılabilir. Yalnızca Arnavut oylarına bakıldığında yeni kurulmuş partiler olan BESA ve AA birçok belediyede BDİ'ye üstünlük kurmayı başarmıştır.

BDİ ise kurucu, sistemik ilişkilere sahip, diğer partilere göre daha öngörülebilir ve siyasal ideoloji olarak SDSM'ye yakınlığı üzerinden seçimleri iyi okuyarak doğru bir seçim ittifakıyla kendisi için büyük bir riski şimdilik minimize etmeyi başarmıştır. Son seçim sonuçları Arnavut seçmenin milliyetçiliği önemsediyini ancak liderlik, dindarlık ve muhafazakarlığın da oy vermesinde önemli faktörler olduğunu göstermektedir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington D.C. 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985